

Εισαγωγή

Τι προσφέρει αυτό το βιβλίο;

Αυτό το εγχειρίδιο απευθύνεται σε εκπαιδευτικούς, εκπαιδευτές εκπαιδευτικών, υπεύθυνους προγραμμάτων σπουδών, εκδότες βιβλίων και μεταφραστές στις χώρες μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης. Μπορεί να μεταφραστεί και να προσαρμοστεί ώστε να ανταποκριθεί στις ιδιαίτερες απαιτήσεις των εκπαιδευτικών τους συστημάτων.

Αυτό το εγχειρίδιο περιλαμβάνει εννέα διδακτικές ενότητες για την Εκπαίδευση για τη Δημοκρατική Ιδιότητα του Πολίτη (EDC) και την Εκπαίδευση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (HRE). Οι ενότητες, οι οποίες περιλαμβάνουν τέσσερα μαθήματα η καθεμία, προορίζονται για μαθητές του πρώτου κύκλου της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (2^η ή 3^η τάξη γυμνασίου, ανάλογα με το εκπαιδευτικό σύστημα). Κάθε ενότητα επικεντρώνεται σε μια βασική έννοια, η οποία συνδέεται με την EDC ή την HRE: ταυτότητα – ελευθερία – υπευθυνότητα – σύγκρουση – επικοινωνία – ετερότητα – κανόνες και νόμος – ισότητα – διακυβέρνηση.

Για κάθε μάθημα προτείνεται μια σειρά διδακτικών βημάτων με λεπτομέρειες, στον βαθμό που είναι δυνατό. Τα φυλλάδια για τους μαθητές παρατίθενται στο παράρτημα που βρίσκεται στο τέλος κάθε ενότητας, με σκοπό ο/η εκπαιδευτικός να λαμβάνει όσο το δυνατό μεγαλύτερη υποστήριξη μπορεί να παρέχει ένα εγχειρίδιο. Αυτό το βιβλίο, επομένως, απευθύνεται σε εκπαιδευτικούς και όχι σε μαθητές. Η εμπειρία στην εκπαίδευση εκπαιδευτικών έχει δείξει ότι οι εκπαιδευόμενοι και οι αρχάριοι στο διδακτικό επάγγελμα εκτιμούν τις λεπτομερείς περιγραφές μαθημάτων, αλλά ίσως και οι έμπειροι εκπαιδευτικοί να βρουν επίσης κάποιες ιδέες και υλικά, χρήσιμα για τις τάξεις τους. Οι εκπαιδευτές εκπαιδευτικών μπορούν να χρησιμοποιήσουν αυτό το βιβλίο ως οδηγό για την εκπαίδευση στη δημοκρατική ιδιότητα του πολίτη και τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Αυτή είναι μια αναθεωρημένη έκδοση του εγχειριδίου. Η πρώτη έκδοση γράφτηκε στη Βοσνία - Ερζεγοβίνη με σκοπό να υποστηρίξει ένα νέο σχολικό θέμα, που εισήχθη το 2002, τη δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Από το 1996, το Συμβούλιο της Ευρώπης είχε αναλάβει την εκπαίδευση των εκπαιδευτικών και των εκπαιδευτών εκπαιδευτικών σε θέματα EDC και HRE με στόχο την υποστήριξη της εδραίωσης μιας ειρηνευτικής διαδικασίας μετά τον πόλεμο. Οι εκδότες και συγγραφείς της πρώτης έκδοσης ήταν μέλη της διεθνούς ομάδας εκπαιδευτών που συμμετείχαν σ' αυτό το project. Έγινε ενδοϋπηρεσιακή επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και των εκπαιδευτών εκπαιδευτικών και δημιουργήθηκε υλικό, περιλαμβάνοντας και το πρώτο προσχέδιο αυτού του εγχειριδίου με σκοπό να χρησιμοποιηθεί τόσο για επιμόρφωση των εκπαιδευτικών όσο και για χρήση μέσα στην τάξη.¹

Ποια είναι η προσέγγιση της EDC/HRE;

Οι βασικές αρχές της EDC μπορούν να αποδοθούν καλύτερα μέσα από ένα παράδειγμα. Η ελευθερία της γνώμης και της έκφρασης² είναι βασικό δικαίωμα της δημοκρατικής συμμετοχής. Στην EDC/HRE, οι μαθητές πρέπει να γνωρίζουν, να κατανοούν και να εκτιμούν το δικαίωμα στην ελεύθερη γνώμη και έκφραση, και να γνωρίζουν πώς αυτό το δικαίωμά τους προστατεύεται από το σύνταγμα (η μαθησιακή διάσταση της γνώσης και της κατανόησης). Ακριβώς επειδή η ενεργός χρήση αυτού του δικαιώματος είναι βασική για τη συμμετοχή σε μια δημοκρατική κοινότητα, οι μαθητές πρέπει επίσης να μάθουν και να εξασκηθούν στο πώς να διαφωνούν δημοσίως (η μαθησιακή διάσταση της ανάπτυξης δεξιοτήτων και ικανοτήτων). Τελικά, μέσα από την ελευθερία της έκφρασης και της γνώμης τίθενται τα θεμέλια για μια ανοιχτή, πλουραλιστική κοινωνία. Η αντιπαράθεση και ο ανταγωνισμός των συμφερόντων και των απόψεων αποτελούν τον κανόνα, και όχι την εξαίρεση. Οι διαφωνίες που προκύπτουν πρέπει να επιλύονται με μη βίαιους τρόπους, μέσα από τον προφορικό λόγο (με υποστήριξη επιχειρημάτων και διαπραγματεύσεις τόσο σε δημόσιο όσο και σε ιδιωτικό επίπεδο). Μια ανοιχτή πλουραλιστική κοινωνία βασίζεται σε ένα σύνολο δεσμευτικών κανόνων και ισχυρών θεσμών που ενδυναμώνουν αυτούς τους κανόνες, αλλά περισσότερο απ' όλα πρέπει να βασίζεται σε ένα σύνολο αξιών κοινών για όλους τους πολίτες. Ανάμεσα σε αυτές τις αξίες περιλαμβάνονται η ανοχή, ο αμοιβαίος σεβασμός, η εκτίμηση του δίκαιου συμβιβασμού, η έλλειψη βίας, και η ικανότητα ενασχόλησης με καταστάσεις διαφωνίας και

1. Για περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με αυτό το project, βλ. τον 1^ο τόμο αυτής της σειράς.

2. Βλ. Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, 10 Δεκεμβρίου 1948, Άρθρο 19, 4 Νοεμβρίου 1950, Άρθρο 10.

διαμάχης για τις οποίες δεν έχει προκύψει κάποια λύση. Αν η λήψη πολιτικών αποφάσεων υποστηρίζεται και πλαισιώνεται από μια ισχυρή συναίνεση τάξης και δημοκρατικών αξιών, μια κοινωνία μπορεί να χειριστεί μια έντονη διαφωνία για κάποια σημαντικά θέματα. Η ελευθερία της γνώμης, σε αυτή την περίπτωση δεν μπορεί να γίνει επικίνδυνη για την αποτελεσματική διακυβέρνηση, αλλά μάλλον την υποστηρίζει ως ένα μέσο εξεύρεσης δίκαιων και αποτελεσματικών λύσεων σε προβλήματα και διαμάχες. Η δημοκρατία έχει μια πολιτισμική διάσταση και στην πολιτική θεωρία αυτό γίνεται αντιληπτό ως ένα άγραφο κοινωνικό συμβόλαιο που έχει συναφθεί από κάθε πολίτη. Επομένως, κάθε νέα γενιά πρέπει να κατανοήσει και να υποστηρίξει αυτό το άγραφο κοινωνικό συμβόλαιο (την απόκτηση των αξιών).

Αυτό το παράδειγμα δείχνει ότι η EDC/HRE ακολουθεί μια ολιστική προσέγγιση ενσωματώνοντας μαθησιακές διαδικασίες σε τρεις διαστάσεις:

- Γνώση και κατανόηση (γνωστική διάσταση) *
- Ανάπτυξη δεξιοτήτων και ικανοτήτων*
- Απόκτηση αξιών και στάσεων.

Αυτό το μοντέλο μαθησιακών διαστάσεων ισχύει για την εκπαίδευση σε γενικές γραμμές και γι' αυτό θα είναι οικείο σε πολλούς αναγνώστες. Κάθε εκπαιδευτικός έχει μια προκατάληψη υπέρ της γνωστικής μάθησης, ιδιαίτερα στις μεγαλύτερες τάξεις. Επομένως πώς ανταποκρίνεται η EDC/HRE στην πρόκληση που παρουσιάζει αυτό το ολιστικό μοντέλο μάθησης; Με άλλα λόγια, αν αυτό είναι που πρέπει να μάθουν οι μαθητές, τι πρέπει να κάνουν οι εκπαιδευτικοί;

Ποιες είναι οι βασικές αρχές της EDC/HRE;

Μιλώντας γενικά, η EDC και η HRE ενσωματώνουν μαθησιακές διαστάσεις που περιλαμβάνουν μάθηση μέσα στην τάξη και μάθηση από την εμπειρία της αληθινής ζωής. Η EDC και η HRE βασίζονται σε τρεις διδακτικές προσεγγίσεις:

- μάθηση «περί» της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων*
- μάθηση «μέσω» της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων*
- μάθηση «για» τη δημοκρατικότητα και τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Οι τρεις διδακτικές προσεγγίσεις της EDC/HRE σχηματίζουν ένα ολοκληρωμένο σύνολο. Σε ο,τιδήποτε κάνουν οι εκπαιδευτικοί περιλαμβάνοντα και οι τρεις διδακτικές προσεγγίσεις εξυπηρετώντας τις τρεις διαστάσεις της μάθησης, ενώ η έμφαση μπορεί σκόπιμα να ποικίλλει. Οι τρεις διαστάσεις θα εξεταστούν με περισσότερες λεπτομέρειες.

Μάθηση «περί»

Αυτή η διάσταση περιλαμβάνει την εκπαίδευση του πολίτη ως κανονικό σχολικό μάθημα . Η μάθηση «περί» αναφέρεται στη γνωστική διάσταση της μάθησης. Τα πρότυπα του αναλυτικού προγράμματος της EDC/HRE στο γνωστικό επίπεδο περιλαμβάνουν τα ακόλουθα: οι μαθητές μπορούν να εξηγήσουν πώς λειτουργεί η δημοκρατία, σε αντίθεση με άλλες μορφές διακυβέρνησης (δικτατορία, ολιγαρχία)· οι μαθητές μπορούν να περιγράψουν την παράδοση και την ιστορία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων· μπορούν να αποδείξουν πώς κάποια από τα ανθρώπινα δικαιώματα έχουν ενσωματωθεί στα εθνικά συντάγματα, και ως εκ τούτου τα πολιτικά δικαιώματα είναι περισσότερο προστατευμένα. Γι' αυτό τον λόγο, το αναλυτικό πρόγραμμα πρέπει να περιλαμβάνει μαθήματα EDC/HRE, καθώς και σχετικά μαθήματα όπως η ιστορία, οι κοινωνικές επιστήμες, τα οικονομικά.

Μάθηση «μέσω»

Δεν αρκεί οι μαθητές να γνωρίζουν μόνο τα δικαιώματά τους σχετικά με τη συμμετοχή, αλλά πρέπει επίσης και να μπορούν να τα χρησιμοποιούν. Επομένως χρειάζονται πρακτική εμπειρία και ευκαιρίες κατάρτισης στο πλαίσιο της σχολικής ζωής, μέσα από τη συμμετοχή τους στη λήψη αποφάσεων, όπου

αυτό είναι δυνατό και χρήσιμο. Για παράδειγμα, οι εκπαιδευτικοί πρέπει να δίνουν ευκαιρίες στους μαθητές να δηλώσουν τις θέσεις τους τόσο για θέματα της τάξης όσο και για θέματα που συνδέονται με τη διδασκαλία και τη λειτουργία του σχολείου. Όταν γίνει κατανοητή με αυτό τον τρόπο η EDC/HRE, παρέχει περισσότερο έναν παιδαγωγικό οδηγό παρά ένα αναλυτικό πρόγραμμα, και περιλαμβάνει όλο το σχολείο και όχι μόνο τους ειδικά επιμορφωμένους στην EDC/HRE εκπαιδευτικούς. Αξίες όπως η ανεκτικότητα και η υπευθυνότητα μαθαίνονται μέσα από την εμπειρία και πολλά εξαρτώνται από τους εκπαιδευτικούς – όλους τους εκπαιδευτικούς, όλων των αντικειμένων – αναφορικά με την προώθηση πειστικών προτύπων. Από την άλλη, οι δημοκρατικές αξίες ως μη λεκτική μορφή συμπεριφοράς, δεν είναι αρκετές. Η σχολική εμπειρία πρέπει να συνδέεται με συστηματικούς τρόπους κατανόησης (μάθηση «περί»). Η EDC/HRE εξαρτάται και από τις δύο διαστάσεις, και η συζήτηση εάν η EDC/HRE ή αντικείμενα όπως η Αγωγή του Πολίτη θα μπορούσαν να υποκατασταθούν στο αναλυτικό πρόγραμμα από την EDC/HRE σαν μια γενικευμένη παιδαγωγική αρχή, είναι παραπλανητική.

Μάθηση «για»

Η διδακτική προοπτική αναφέρεται στις συνδέσεις ανάμεσα στη σχολική εμπειρία και τη μετέπειτα ζωή. Η EDC/HRE θεωρεί ότι η σχολική εμπειρία έχει σημασία για τη γενική και πολιτική κοινωνικοποίηση. Είναι αλήθεια ότι η εκπαίδευση, περιλαμβανόμενης και της σχολικής ζωής, είναι ένα υποσύστημα το οποίο καθορίζεται από συγκεκριμένες ανάγκες και κανόνες, και οι εμπειρίες από αυτό το υποσύστημα δεν είναι άμεσα μεταβιβάσιμες. Αλλά, από την άλλη, η σχολική ζωή είναι ένα μέρος της πραγματικής ζωής. Πολλές από τις εμπειρίες που βιώνουν οι μαθητές στο σχολείο επαναλαμβάνονται στην ενήλικη ζωή, όπως για παράδειγμα θέματα που σχετίζονται με την ισότητα των φύλων, την ενσωμάτωση στην κοινωνία ατόμων που προέρχονται από διαφορετικά εθνοτικά ή κοινωνικά περιβάλλοντα, την αντιμετώπιση της βίας, την ανάληψη ευθύνης, την άνιση κατανομή εξουσίας και την έλλειψη βασικών πόρων (όπως το χρήμα και ο χρόνος), την υπακοή σε κανόνες και νόμους και την αποδοχή του συμβιβασμού. Η μάθηση «για» αναφέρεται στη σπουδαιότητα της εκπαίδευσης για το μέλλον. Αποτελεί υποχρέωση των εκπαιδευτικών όλων των αντικειμένων να διδάξουν στους μαθητές δεξιότητες ενεργούς συμμετοχής, όπως για παράδειγμα, την ικανότητα να μπορεί κάποιος να εκφράσει με συντομία και σαφήνεια την άποψή του δημόσια.

Η EDC αντιλαμβάνεται το σχολείο ως ένα χώρο όπου οι μαθητές μπορούν να μάθουν από την εμπειρία της αληθινής ζωής. Το σχολείο είναι περισσότερο ζωή παρά ένας χώρος ξερής ακαδημαϊκής γνώσης χρήσιμης για τη μετέπειτα ζωή. Το σχολείο είναι μια μικρο-κοινότητα, μια μικρογραφία της κοινωνίας.³ Σε κάποιο βαθμό, το σχολείο θα μπορούσε να αποτελεί μοντέλο μιας ακόμα καλύτερης ή πιο δημοκρατικής κοινωνίας, αφού τα μέλη της σχολικής κοινότητας μπορούν να συμμετέχουν στη λήψη αποφάσεων σε μεγαλύτερο βαθμό μέσα στο σχολικό περιβάλλον πολύ περισσότερο απ' ό,τι έξω από αυτό. Η μάθηση «για» τη δημοκρατικότητα και τα ανθρώπινα δικαιώματα σημαίνει ότι το άτομο μαθαίνει πώς να συμμετέχει σε μια κοινότητα, ενώ η μάθηση «μέσω» της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σημαίνει ότι αυτή η κοινότητα διοικείται με δημοκρατικές αρχές, όπου τα ανθρώπινα δικαιώματα και τα δικαιώματα των παιδιών εκλαμβάνονται ως παιδαγωγικές κατευθύνσεις. Η δημοκρατία στηρίζεται σε μια πολιτική κουλτούρα την οποία οι μαθητές πρέπει να μάθουν μέσα από τη σχολική τους εμπειρία και να τη μεταβιβάσουν (μάθηση «περί»).

Η EDC/HRE δημιουργεί συνθήκες για εκπαιδευτική μεταρρύθμιση που απευθύνονται σε όλο το σχολείο, περιλαμβάνοντας τους εκπαιδευτικούς, τους διευθυντές, τη διοίκηση και τους επόπτες. Στο επίκεντρο του παρόντος εγχειριδίου βρίσκονται η εκπαίδευση για τη δημοκρατική ιδιότητα του πολίτη και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η μεταρρύθμιση αποτελείται από πολλά μικρά βήματα και η διαδικασία καθώς και το αποτέλεσμα μπορεί να διαφοροποιείται ανάλογα με τη χώρα και το πλαίσιο. Τα πρώτα βήματα πρέπει να γίνονται μέσα στην τάξη, όπου οι εκπαιδευτικοί είναι αυτοί που αποφασίζουν τι επιθυμούν να αλλάξουν. Από αυτή την άποψη, είναι πολύ σημαντικό το θέμα των μεθόδων και του περιεχομένου.

Πώς συνδέονται το περιεχόμενο και η μέθοδος στην EDC/HRE;

Σε γενικές γραμμές, η μάθηση είναι μια δραστηριότητα που επιτελείται από τον μαθητή. Η μάθηση είναι μια ενεργή διαδικασία η οποία διαφέρει από άτομο σε άτομο (κονστрукτιβιστική έννοια της μάθησης).

3. Αυτή η έννοια είναι εμπνευσμένη από μελετητές όπως ο Dewey («στο σχολείο ως εμβρυϊκή κοινωνία») και ο von Henting («το σχολείο ως πολιτεία»).

Συνοψίζοντας, σχετικά με το παράδειγμα που δόθηκε παραπάνω, ο μόνος τρόπος για να μάθουν οι μαθητές να απολαμβάνουν την ελευθερία της έκφρασης είναι μέσα από συχνή εξάσκηση – «προσέχεις για να έχεις». Οι εκπαιδευτικοί – όχι μόνο της EDC/HRE, αλλά και των άλλων αντικειμένων- έχουν καθήκον να παρέχουν στους μαθητές μαθησιακές ευκαιρίες και εργασίες που υποστηρίζουν αυτή την διαδικασία μάθησης, όπως για παράδειγμα παρουσιάσεις, συζητήσεις, δοκίμια, αφίσες, έργα τέχνης ή βίντεο κλιπ.

Ως εκ τούτου, η EDC/HRE δίνει έμφαση σε μεθόδους οι οποίες υποστηρίζουν τη διαδραστική και συνεργατική μάθηση και βασίζεται σε εργασίες. Ανακαλύπτοντας τα προβλήματα που συνδέονται με ένα συγκεκριμένο θέμα και βρίσκοντας μόνοι τους λύσεις, οι μαθητές μαθαίνουν περισσότερο από ότι θα μάθαιναν από μια μετωπική διδασκαλία και υπάρχει μεγαλύτερη ευελιξία στο να αντιληφθούν τις ατομικές μαθησιακές ανάγκες τους. Οι ενότητες αυτού του βιβλίου καταδεικνύουν πώς η μάθηση που βασίζεται σε εργασίες μπορεί να συνδεθεί με συγκεκριμένα θέματα και αντικείμενα συμπεριλαμβάνοντας μάθηση μέσα από projects, κριτική σκέψη, συζήτηση, αναστοχασμό και ανατροφοδότηση. Επιπλέον, η μετωπική διδασκαλία σε σχέση με τη διαδραστική αποτελεί μια λανθασμένη εναλλακτική. Η καλή διδασκαλία είναι πάντα ένας συνδυασμός και των δύο, όπως φαίνεται και από τις περιγραφές μαθημάτων αυτού του εγχειριδίου.

Βασικός στόχος της EDC/HRE: Συμμετοχή στη δημοκρατία			
Μάθηση	Διδασκαλία	Μέθοδοι	Σχολείο
<p>Γνώση και κατανόηση</p> <p>Δεξιότητες</p> <p>Στάσεις και αξίες</p>	<p>Διδασκαλία</p> <p>– περί</p> <p>– μέσω</p> <p>– για</p> <p>τη δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα</p>	<p>– Εργασίες,</p> <p>– διαδραστική,</p> <p>– συνεργατική μάθηση</p> <p>σε συνδυασμό με</p> <p>– διδασκαλία</p> <p>– καθοδήγηση</p> <p>– εξάσκηση</p> <p>– επίδειξη</p> <p>από τον/την εκπαιδευτικό</p>	<p>“Το σχολείο ως μικροκοινωνία”</p> <p>Η εμπειρία της πραγματικής ζωής μέσα στο σχολείο</p>

Η μάθηση που βασίζεται σε εργασίες επηρεάζει τον προγραμματισμό του χρόνου μέσα στην τάξη. Σε γενικές γραμμές, αν οι εκπαιδευτικοί επιθυμούν να κάνουν οι μαθητές τους περισσότερο πράγματα, πρέπει εκείνοι να μιλούν λιγότερο και να αφήνουν περισσότερο χρόνο για τους μαθητές. Παράλληλα, οφείλουν να είναι πιο ευέλικτοι για να μπορούν να ανταποκριθούν στις εκπαιδευτικές ανάγκες των μαθητών τους. Η μάθηση που βασίζεται σε εργασίες και αλληλεπίδραση απαιτεί προσεκτικό σχεδιασμό και προετοιμασία και γενικά χρειάζεται περισσότερο χρόνο από τη μετωπική διδασκαλία. Ίσως γι’ αυτό τον λόγο η τελευταία υπερισχύει, αν και είναι ευρέως γνωστό ότι μια μετατόπιση προς την διαδραστική μάθηση είναι απαραίτητη.

Ως εκ τούτου, ίσως είναι παράδοξο να δημιουργείται ένα βιβλίο για εκπαιδευτικούς αντί για μαθητές. Ωστόσο, ακριβώς επειδή η διδασκαλία, η βασισμένη σε εργασίες και σε αλληλεπίδραση, είναι πιο δύσκολη για τους εκπαιδευτικούς, απαιτώντας από αυτούς να εκτελούν ένα ευρύ φάσμα ρόλων και να ανταποκρίνονται με ευελιξία στις μαθησιακές ανάγκες των μαθητών τους, αυτό το βιβλίο στοχεύει στην υποστήριξη τους, καθώς αποτελούν τους βασικούς παράγοντες, δηλαδή είναι αυτοί που δίνουν τις δυνατότητες, τα καθήκοντα και τα μέσα στους μαθητές για να γίνουν πιο ενεργοί.

Ποιος είναι ο βασικός στόχος της EDC/HRE;

Τα δημοκρατικά συστήματα βασίζονται σε ενεργούς δημοκρατικούς πολίτες. Το πώς μπορεί να συμμετέχει κάποιος στην δημοκρατία είναι κάτι που μπορεί και πρέπει να διδάσκεται. Η πολυπλοκότητα του θεσμικού πλαισίου και των υπό συζήτηση θεμάτων απαιτούν ένα ελάχιστο επίπεδο γνώσης και κατανόησης. Η συμμετοχή σε δημόσια συζήτηση απαιτεί την ύπαρξη δεξιοτήτων, όπως η ικανότητα ομιλίας σε κοινό και η διαπραγμάτευση. Η κατανόηση και η εκτίμηση του άγραφου κοινωνικού συμβολαίου που διέπει την πολιτική κουλτούρα των δημοκρατικών κοινωνιών εξαρτάται από τις αξίες και τις στάσεις που έχει υιοθετήσει το νεαρό άτομο. Βασικός στόχος της EDC/HRE είναι να διατηρήσει τη δημοκρατία ζωντανή, υποστηρίζοντας τα άτομα της νέας γενιάς ώστε να γίνουν ενεργοί πολίτες. Η δημοκρατία δεν μπορεί να λειτουργήσει αν δεν υπάρχει ένα θεσμικό πλαίσιο προστατευμένο από το σύνταγμα. Αλλά αυτό δεν είναι αρκετό. Πρέπει να είναι ριζωμένη στην κοινωνία. Αυτή την πολιτισμική διάσταση της δημοκρατίας προσπαθεί η EDC/HRE να ενδυναμώσει και να υποστηρίξει. Γι' αυτό ακριβώς τον λόγο, το Συμβούλιο της Ευρώπης επικεντρώθηκε στην ενδοϋπηρεσιακή εκπαίδευση των εκπαιδευτικών στην EDC/HRE με σκοπό να υποστηρίξει την ειρηνευτική διαδικασία στη Βοσνία και Ερζεγοβίνη.

Αυτό το εγχειρίδιο απευθύνεται σε εκπαιδευτικούς της Β΄ και Γ΄ τάξης του γυμνασίου. Η μάθηση εξαρτάται από αυτά που οι μαθητές ήδη γνωρίζουν και από την εμπειρία τους. Γι' αυτό, οι ενότητες αυτού του βιβλίου δίνουν έμφαση στην πολιτισμική διάσταση της δημοκρατίας, ενώ το εγχειρίδιο για το λύκειο (EDC/HRE, Βιβλίο IV) μετατοπίζει το επίκεντρο στις πολιτικές και θεσμικές διαστάσεις της δημοκρατίας και στην διαδικασία λήψης πολιτικών αποφάσεων.⁴

Η “Ευρωπαϊκή προσέγγιση” της EDC/HRE

Αυτό το εγχειρίδιο αποτυπώνει την ευρωπαϊκή προσέγγιση για την EDC/HRE, η οποία διαμορφώνεται μέσα από την αλληλεπίδραση πολύ διαφορετικών απόψεων. Συλλάβαμε την ιδέα της πρώτης έκδοσης αυτού του βιβλίου στη Βοσνία και Ερζεγοβίνη, όπου πολλοί παιδαγωγοί και εκπαιδευτικοί συμμετείχαν στην εξέταση και συζήτηση των θεμάτων. Οι συγγραφείς και επιμελητές αυτού του εγχειριδίου εκπροσωπούν τις διδακτικές προσεγγίσεις και παραδόσεις που επικρατούν στο Ηνωμένο Βασίλειο, στο Βέλγιο, στην Ελβετία και στη Γερμανία. Κατά την προετοιμασία της ανανεωμένης έκδοσης παρείχαν την υποστήριξή τους η Olöf Olafsdottir και η Sarah Keating-Chetwynd από το Συμβούλιο της Ευρώπης, και η Sabrina Marruncheddu και Δρ. Wiltrud Weidinger (International Projects in Education (IPE), Zurich). Η Angela Doul, από το Συμβούλιο της Ευρώπης, μελέτησε τα τελικά σχέδια. Η εικονογράφηση του Peti Wiskemann έδωσε στα κείμενα νόημα που δεν θα μπορούσε να αποδοθεί με λόγια. Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τους συγγραφείς, τον εικονογράφο, τους σχολιαστές και τον επιμελητή για τη συμβολή και την υποστήριξή τους. Είμαστε ιδιαίτερα ευγνώμονες στον Emir Adzovic, συντονιστή του Συμβουλίου της Ευρώπης στο Σαράγεβο, ο οποίος φρόντισε για μας όσο διήρκεσαν τα project της EDC/HRE. Αυτό το βιβλίο δεν θα είχε γραφτεί ποτέ χωρίς την δική του υποστήριξη από την πρώτη στιγμή. Ευχαριστούμε, επίσης, την Heather Courant για την υπομονή της, όταν κανόνιζε τα ταξίδια, μεριμνούσε για την απόκτηση βίζας και συντόνιζε τις συναντήσεις. Είμαστε ευγνώμονες σε όλους τους συνεργάτες μας σε αυτό το πραγματικά ευρωπαϊκό project.

Στρασβούργο, Απρίλιος 2008

Rolf Gollob (Zurich, Ελβετία)

Peter Krapf (Weingarten, Γερμανία)

4. Η EDC/HRE μπορεί να διδαχθεί σε κάθε ηλικία, δεδομένου ότι λαμβάνεται υπόψη η γνώση και η εμπειρία του μαθητή. Το εγχειρίδιο για την εκπαίδευση στα δικαιώματα του παιδιού (EDC/HRE, Βιβλίο V) δείχνει το εύρος των διδακτικών προσεγγίσεων από το νηπιαγωγείο ως την δευτεροβάθμια εκπαίδευση.